

ARCHEOLOGIENOTA

SINT-NIKLAAS – PASTOOR COPSTRAAT 2018

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

RAPPORTEN VAN ERF PUNT – CEL ONDERZOEK 91

RAPPORTEN VAN ERFPUNT – CEL ONDERZOEK 91

OPDRACHTGEVER

Stad Sint-Niklaas – Projecten openbaar domein, Industriepark Noord 4, 9100 Sint-Niklaas

PROJECT

Sint-Niklaas – Pastoor Copstraat 2018

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2018A214

UITVOERDER PROJECT

Erfpunt – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

AUTEURS

Thierry Van Neste, Marjolijn De Puydt

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Erfpunt - cel Beheer

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

Onderzoek@Erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/Erfpunt>

1. VOLLEDIGHEID VAN HET UITGEVOERDE VOORONDERZOEK

In het kader van de omgevingsvergunning werd enkel een bureauonderzoek uitgevoerd. Dit heeft uitgewezen dat er een matig tot groot potentieel op archeologisch erfgoed is. De aard en omvang van het archeologisch erfgoed kon op basis van het bureauonderzoek niet bepaald worden. Dit dient vastgesteld te worden door middel van een prospectie met ingreep in de bodem (proefsleuven). Dergelijk onderzoek kan niet uitgevoerd worden voorafgaand aan het bekomen van de omgevingsvergunning omwille van juridische redenen. De percelen waar het onderzoek door zou moeten gaan, zijn namelijk nog niet in handen van de stad Sint-Niklaas.

2. AANWEZIGHEID VAN EEN ARCHEOLOGISCHE SITE

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 15456,79 m². Bij de geplande werken zal $\pm$ 14192,01 m² bijkomend verstoord worden.

Het noordelijke deel van het projectgebied wordt reeds ingenomen door de wijk “De Ster”. Deze werd in 1953 en 1954 ontworpen door de Gewestelijke Maatschappij voor Goedkope Woningen van Beveren-Waas (Heden: Gewestelijke Huisvestingmaatschappij Beveren). In eerste instantie werden 21 woningen ingericht. In 1969 werden de plannen opgemaakt voor de uitbreiding van de wijk met 24 wooneenheden.

In de memorie van toelichting bij het Onroerenderfgoeddecreet wordt bij verkavelingen steeds uitgegaan van een totale verstoring:

“... De rechtstreekse impact van de vergunde werken is [...] relatief beperkt, in tegenstelling tot andere stedenbouwkundige vergunningen: het gaat veelal enkel om de aanleg van wegenis en nutsleidingen. De grootste impact op de ondergrond van verkavelingvergunningen ligt evenwel in de woningen en aanhorigheden die later gerealiseerd zullen worden binnen de verkaveling. De verkavelingvergunning is echter de eerste stap in dit proces en de verkavelaar is degene die het initiatief voor de ontwikkeling neemt, waardoor dit de meest aangewezen fase is om het archeologisch onderzoek uit te voeren. Door het ontbreken van grootschalige ingrepen in de bodem in deze fase, houden de vrijstellingen voor het bijvoegen van een bekrachtigde nota geen rekening met de aspecten rond de oppervlakte van de ingreep in de bodem”...

In het huidige geval kan eveneens uitgegaan worden van een totale verstoring van de zone die wordt ingenomen door de verkaveling. Deze is namelijk gelegen in een gebied dat gekenmerkt wordt door de historische aanwezigheid van bolle akkers, op basis van historische kaarten kan gesteld worden dat minstens het zuidelijke deel van de bestaande verkaveling

door een dergelijke akker werd ingenomen. Op het digitale hoogtemodel (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**) is ter hoogte van de verkaveling echter geen spoor meer van het typische reliëf dat met deze bolle akkers geassocieerd kan worden. Dit wijst duidelijk op ernstige ingrepen in de bodem die in verband gebracht kunnen worden met het bouwrijp maken van de gronden voor de verkaveling. Bij deze werken zal het archeologische vlak reeds ernstig geroerd zijn.

Na het bouwrijp maken van de gronden werd – binnen het projectgebied – een wegenis aangelegd, wat een bijkomende verstoring met zich meebracht.

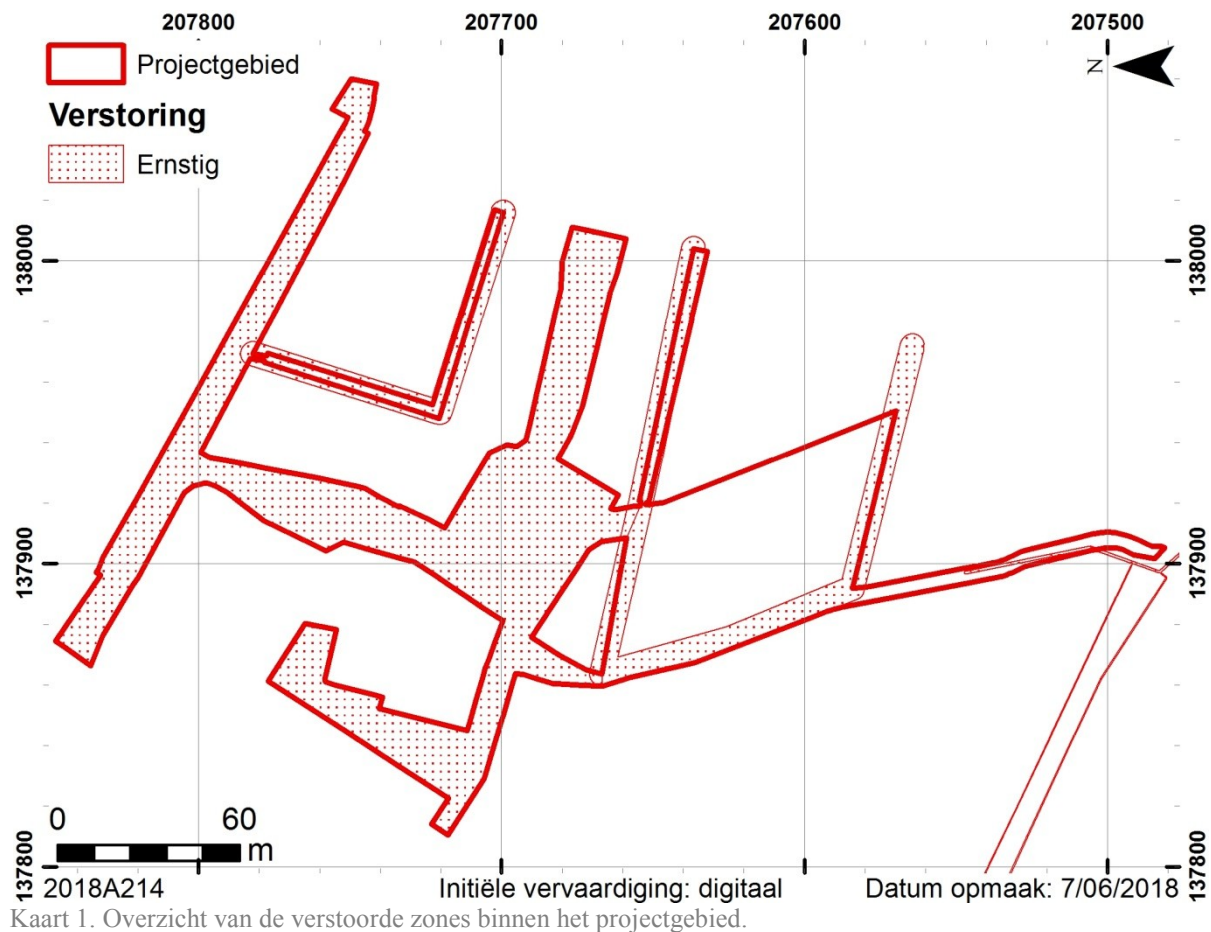
In de Pastoor Copstraat (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**) werd de toplaag van het wegdek – met een dikte van 4 cm – geplaatst op een steenslagfundering type II met een dikte van 25 cm. De totale dikte van de wegenis bedraagt hier dan ook 29 cm. Naar de centrale straatgoot toe daalt het wegdek wel met 2%. Deze straatgoot is gefundeerd op 2 cm mager beton en heeft een totale dikte die iets dieper gaat dan het overige deel van de straat. De totale breedte hiervan is 60 cm. Algemeen kan gesteld worden dat de bijkomende impact van deze wegenis eerder matig was.

In de Pastoor Stepmanlaan (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**) werd het wegdek geconstrueerd door twee lagen koolwaterstofbeton – met een gezamenlijke dikte van 8,5 cm – te plaatsen boven een steenslagfundering van 20 cm dikte. De totale dikte bedroeg dus 28,5 cm. Hierbij dient wel een beperkte hellingsgraad in rekening te worden gebracht, waardoor de totale dikte iets ruimer zal zijn. De aanpalende voetpaden werden eveneens gefundeerd op een steenslagfundering van 20 cm en hebben dan ook een gelijkaardige dikte. De bijkomende impact van deze weginfrastructuur kan dan ook als eerder matig omschreven worden.

Rekening houdende met de hierboven vermelde factoren kan voor de zone die wordt ingenomen door de verkaveling gesteld worden dat de ondergrond ernstig verstoord werd en dat hier geen archeologisch erfgoed meer te verwachten is.

Aangezien het projectgebied gelegen is in een zone die gekenmerkt wordt door het historische voorkomen van bolle akkers, dient ter hoogte van de historische perceelgrenzen steeds rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van de bolle akkergrachten. Zoals reeds veelvuldig vastgesteld werd bij archeologisch onderzoek in het Waasland, dient ook in deze zones geen archeologisch erfgoed meer verwacht te worden. Op basis van historische kaarten

kan vermoed worden dat deze bolle akkers enkel voorkwamen in het zuidelijke deel van het projectgebied. Zoals reeds aangegeven, kan voor de bestaande verkaveling echter uitgegaan worden van een totale verstoring.

Kaart 1. Overzicht van de verstoorte zones binnen het projectgebied.

De ondergrond binnen de te verstoren zone (bufferbekken) bestaat uit matig droge zandgronden zonder en met profielontwikkeling (ZcP). De potentiële bodemerosie binnen het projectgebied is enkel gekend voor perceel 24B, waar deze verwaarloosbaar is. Dit doet vermoeden dat de bewaring van potentieel archeologisch erfgoed goed zal zijn.

3. WAARDERING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De aanwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied kon nog niet met zekerheid vastgesteld worden.

De schrale, droge zandgronden waren vermoedelijk weinig aantrekkelijk voor landbouwdoeleinden. Dit blijkt ook uit de toponymie van de Sint-Niklase wijken ten zuiden van het projectgebied, deze worden respectievelijk aangeduid als 1ste, 2de en 3de Heywijk. Minstens voor de middeleeuwen wijzen archeologische onderzoeken in deze wijken op een zeer beperkte menselijke aanwezigheid. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om perceelindelingen van landbouwgronden en aanwijzingen voor extensieve landbouw.

Ook de aanwezigheid van prehistorische sites is weinig waarschijnlijk. De topografie biedt een weinig interessante locatie voor prehistorische nederzettingen, op dat vlak waren de zandruggen/landduinen op ± 1 km ten zuiden van het projectgebied veel interessanter. Daarenboven is er geen sprake van een natuurlijke historische waterloop in de nabije omgeving. Uitgebreide onderzoeken hebben reeds aangetoond dat de verwachting voor de aanwezigheid van steentijd artefactensites op een afstand van meer dan 250 m van een natuurlijke waterloop (zeer) laag is.

Hoewel er geen directe aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van archeologische sporen uit de metaaltijden en Romeinse tijd kan deze evenwel niet uitgesloten worden.

Gezien de geplande bouwwerken en de daarmee gepaarde verstoringen is het niet mogelijk om de volledige site *in situ* te bewaren. Of er archeologisch erfgoed aanwezig is, en of dit behouden moet blijven, kan slechts vastgesteld worden na een uitgestelde prospectie met ingreep in de bodem.

4. IMPACTBEPALING

De impact van de werken in het noordelijke deel van het projectgebied is verwaarloosbaar. Omwille van de aanwezigheid van een verkaveling wordt in deze zone geen archeologisch erfgoed meer verwacht.

De impact van de werken in het zuidelijke deel van het projectgebied zullen wel een grote impact hebben. De aanleg van het bufferbekken snijdt naar alle waarschijnlijkheid het archeologisch vlak aan. In totaal zal 4388,06 m² verstoord worden bij de voorziene werkzaamheden.

- Oost: 138060,217300 m
- Zuid: 207480,958600 m
- West: 137810,501400 m

Kadastrale gegevens: Sint-Niklaas, Afdeling 6, Sectie A, 15E, 15F, 15G, 15M, 15N, 15R, 15S, 16Y, 17C, 18B, 19A3, 19B3, 19C2, 19C3, 19D2, 19E3, 19F3, 19G3, 19H3, 19N2, 19P2, 19R2, 19S2, 19T2, 19V2, 19W, 19W2, 19Y, 19Z, 19Z2, 20A, 22, 23A2, 23B2, 23S2, 23X, 23Y, 23Z, 24B, 31C3, 31K2, 31W2, 31Z2, 32H2, 36D, 36H, 84N, 85Y, 87C2, 88C5, 88T4 en openbaar domein.

6.2. VRAAGSTELLING EN ONDERZOEKSDOELEN

Het doel van een bijkomende prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen).

Bij de prospectie met ingreep in de bodem dienen minimaal volgende vragen beantwoord te worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?

- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
 - o Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - o Wat is de omvang?
 - o Komen er oversnijdingen voor?
 - o Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet *in situ* bewaard kunnen blijven:
 - o Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - o Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Welke zone komt in aanmerking voor vervolgonderzoek? Welke spoordensiteit kan verwacht worden?

6.3. ONDERZOEKSSTRATEGIE EN –METHODE

Het projectgebied dient in één fase onderzocht te worden door middel van proefsleuven. Op basis van het bureauonderzoek is er weinig tot geen reden om aan te nemen dat het projectgebied interessant was voor prehistorische bewoning. Verdere onderzoeken in het kader hiervan (landschappelijk en archeologisch booronderzoek) zijn dan ook niet noodzakelijk. Door middel van een proefsleuvenonderzoek zal de eventuele aanwezigheid van prehistorisch materiaal eveneens vastgesteld kunnen worden. Daarenboven kan dergelijk onderzoek een beter inzicht bieden in de mogelijke aanwezigheid van sporen uit perioden die gekenmerkt worden door een lagere vondstendensiteit. Indien prehistorisch materiaal aangetroffen wordt, dient dit behandeld te worden overeenkomstig de bepalingen in de Code Goede Praktijk.

De zone waar verder archeologisch onderzoek geadviseerd wordt, wordt afgebakend volgens de volgende coördinaten:

- Noord: 207667,482300 m
- Oost: 138004,128300 m
- Zuid: 207480,958600 m
- West: 137859,730900 m

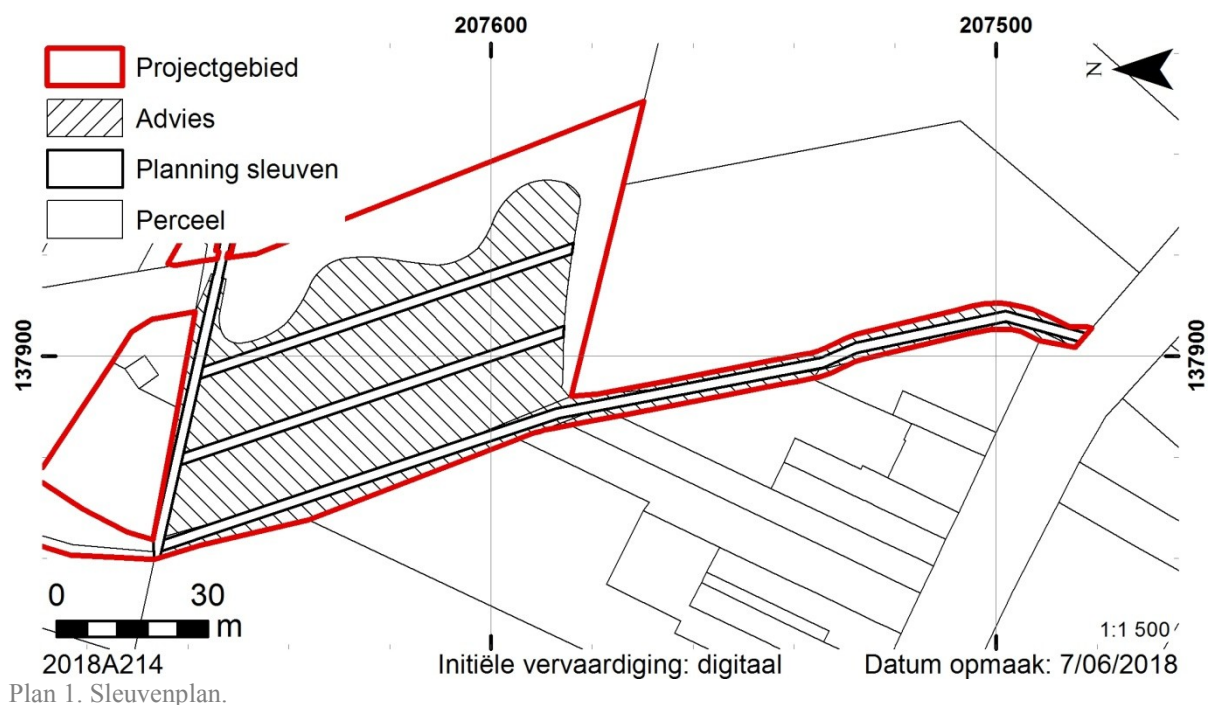
Indien de beoogde bouwwerken niet door kunnen gaan en het archeologisch erfgoed niet bedreigd wordt, dient de prospectie met ingreep in de bodem niet uitgevoerd te worden.

Op basis van de verschaftte antwoorden op de onderzoeksvragen zal beoordeeld worden of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

6.4. ONDERZOEKSTECHNIEKEN

De prospectie gebeurt door middel van continue proefsleuven. De proefsleuven dienen minstens 2 m breed te zijn en de afstand tussen de assen van de sleuven bedraagt maximaal 15 m. De sleuven kunnen eventueel worden aangevuld met kijkvensters en dwarssleuven. De inplanting en grootte van deze kijkvensters en dwarssleuven worden op het terrein zelf bepaald door de veldwerkleider. Kijkvensters en dwarssleuven worden gebruikt om een betere inschatting van de sporendichtheid en beter ruimtelijk inzicht te bekomen.

Opgelegde zones mogen niet betreden worden met de kraan en/of ander zwaar materieel.

Het projectgebied kan optimaal onderzocht worden door middel van 4 sleuven. In het noorden kan best één sleuf parallel aan de noordelijke rand geplaatst worden, in het overige deel van het projectgebied kunnen de sleuven best parallel aan de westelijke rand geplaatst worden. Ter hoogte van de weg naar de Vossekotstraat moet de ligging van de uitbreiding van de weg gevolgd worden.. Rekening houdende met een sleufbreedte van 2 m kan op deze manier $\pm 985,56 \text{ m}^2$ of 22,46% onderzocht worden.

Alle archeologische sporen worden opgeschaafd, gefotografeerd (voorzien van sleufnummer, spoornummer, noordpijl en schaallat), ingetekend en beschreven (aard van het spoor, beschrijving van de vulling en de aflijning, textuur, ...). Indien een spoor zich tegen de sleufwand bevindt, wordt het profiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren.

De inplanting van sleuven, kijkvensters en profielputten wordt digitaal ingetekend, evenals de aangetroffen sporen. Bij elke sleuf wordt, om de 5 m en bij elke profielput, de absolute hoogte van het (archeologisch) vlak en van het maaiveld t.o.v. de Tweede Algemene Waterpassing genomen en op plan gebracht. Wanneer er coupes of boringen worden gezet dient er een uitgeprint plan op schaal 1/50 en op het terrein aanwezig te zijn.

Een selectie van aanwezige sporen wordt gecoupeerd om tot een goede algemene interpretatie te komen en een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen. In vermoedelijke diepe sporen zoals waterputten en waterkuilen wordt een boring gezet om ter verifiëren of het om

een dergelijk spoor gaat en om de diepte te bepalen. Het zetten van coupes en/of boringen kan niet als een meerkost gerekend worden.

Van eventueel gecoupeerde sporen dient eveneens een foto (voorzien van spoornummer, sleufnummer, noordpijl en schaallat), een tekening op schaal 1/20 en een profielbeschrijving gemaakt te worden. Vondsten uit de coupes worden stratigrafisch ingezameld.

De sleuven worden door een erkend metaaldetectorist gescreend op metalen vondsten door middel van een metaaldetector. Sporen waarbij de metaaldetector een signaal gaf, worden aangeduid in de sporenlijst. Vondsten worden enkel ingezameld als zij zich aan het vlak bevinden of als ze zich in een spoor bevinden dat gecoupeerd wordt. Ingezelde vondsten worden voorzien van een label en volgens de regels van de kunst ingepakt en geconserveerd.

De archeologische uitgravingen worden terug gevuld, rekening houdend met de wetgeving rond bodemverzet. Sporen die snel dreigen te degraderen (bv. inkalven, vervagen van aflijning of kleur, verdwijnen dateringmogelijkheden, ...) worden beschermd.

6.5. VOORZIENE AFWIJKINGEN VAN DE CGP

Voor het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem worden geen afwijkingen van de *Code Goede Praktijk* voorzien. Indien dit toch noodzakelijk zou zijn, dient dit steeds beargumenteerd te worden.

Indien de beoogde bouwwerken niet doorgaan, dient de prospectie met ingreep in de bodem niet uitgevoerd te worden.

6.6. RANDVOORWAARDEN

De prospectie met ingreep in de bodem moet worden uitgevoerd in goede terreinomstandigheden. Dit betekent o.m. dat:

- de weersomstandigheden dermate zijn dat ze een goede waarneming toelaten. De veldwerkleider voorziet een scenario voor het geval de prospectie moet worden uitgesteld omwille van slechte weersomstandigheden.

Hierbij zijn maatregelen ter bescherming van kwetsbare contexten inbegrepen.

- de veldwerkleider een voorstel doet om de veldstrategie aan te passen indien de terreinomstandigheden dit vereisen.
- bij een langdurige opschorting (>1 maand) door de veldwerkleider maatregelen voorgesteld worden om de degradatie van alle aanwezige sporen tegen te gaan.
- de opgravingzone visueel en/of fysiek is afgescheiden van andere zones waar werken uitgevoerd worden.
- de veldwerkleider een duidelijk zicht heeft op eventueel aanwezige leidingen.

- de werf is ingericht conform de vigerende wetgevingen inzake arbeid, bodemverzet en veiligheid.
- er duidelijke afspraken zijn tussen de veldwerkleider en de opdrachtgever over:
 - o wie de kraan levert;
 - o wie de bemaling voorziet in geval van wateroverlast;
 - o het terug dichten van de sleuven en herstel terrein;
 - o communicatie met de pers.

Indien bomen verwijderd moeten worden, mag dit niet gebeuren via ontworteling. De bomen moeten worden afgezaagd en gecontroleerd uitgefreesd.